

Анотація
вибіркового освітнього компонента
“Управління в природоохоронній діяльності”

1. Основна мета засвоєння вибіркового освітнього компонента полягає формуванні знань з основ теорії управління; основних напрямів екологічної політики держави; стратегії природоохоронної діяльності, яка передбачає розробку та впровадження екологічного законодавства, втілення в життя економічного механізму природокористування; міжнародного досвіду управління в природоохоронній діяльності; міжнародній екологічній діяльності України, зокрема співробітництво в рамках ЄЕК ООН.

2. Місце вибіркового освітнього компонента у програмі підготовки фахівців даного напрямку підготовки (спеціальності). Вибірковий освітній компонент “Управління в природоохоронній діяльності” дозволяє набути студентам додаткових фахових компетенцій при опануванні циклу компонентів поглибленої фахової підготовки і тісно пов’язана з компонентами фундаментальної природничо-наукової та професійної підготовки.

3. Завдання вибіркового освітнього компонента полягає у:

- формування цілісного уявлення про системи екологічного управління та відповідні механізми його здійснення;
- вивчення принципів поєднання положень загальних теорій;
- методологій управління і системного підходу з екологічними закономірностями;
- положеннями міжнародних стандартів і регламентів з екологічного управління, а також вітчизняного природоохоронного законодавства та міжнародної співпраці.

4. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують.

Компетентності:

1. Здатність до пошуку, оброблення і аналізу інформації з різних джерел.
2. Здатність розв’язувати складні завдання і проблеми у сфері охорони довкілля, екологічного менеджменту, збалансованого природокористування і управління природними ресурсами.
3. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької діяльності у сфері екології, охорони довкілля, екологічного менеджменту і збалансованого природокористування в інтересах сталого розвитку.
4. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.
5. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та екологічними проектами.

Результати навчання:

1. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі стратегії сталого розвитку, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері управління в природоохоронній діяльності, охорони природи та збалансованого природокористування.
2. Компілювати принципи управління, на яких базується система природоохоронної діяльності.
3. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.
4. Формувати ефективні комунікаційні стратегії управління з метою донесення ідей, цілей, проблем, рішень та власного досвіду в сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
5. Пояснювати соціальні, економічні і політичні наслідки впровадження екологічних проектів.

5. Короткий зміст вибіркового освітнього компонента

Змістова атестація 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ В
ПРИРОДООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Тема 1-2. **Предмет і методи управління.** Предмет теорії управління. Головні напрями державного екологічного управління. Загальне визначення управління, яке відображає існуючі у системі «природа-суспільство». Система базових понять екологічного управління. Метод теорії управління. Процес управління. Структура організації управління. Система наукових основ управління. Функції попереднього, оперативного і завершального управління. Сутність управління у сфері охорони навколишнього середовища. Головною метою екологічного управління. Стратегічні задачі управління природоохоронною діяльністю. Національна екологічна стратегія. Процес реалізації національної екологічної стратегії у сфері управління природоохоронною діяльністю. Основні пріоритети національної екологічної стратегії. Основа організації управління навколишнім середовищем і раціональним використанням природних ресурсів. Основні об'єкти управління у сфері екологічної діяльності. Фундаментальні підходи державного і корпоративного управління. Види, функції та методи управління. Класифікація методів управління: економічні, адміністративні (організаційно-розпорядчі), соціально-психологічні. Методологія вирішення глобальних екологічних проблем. Система стандартів ISO 14000 «Управління навколишнім середовищем».

Тема 3-4. **Методологія системного підходу в екологічному управлінні.** Поняття системного управління. Системність екологічного підходу щодо охорони довкілля. Системний підхід як нормативна методологія прийняття управлінських рішень. класифікаційна схема впливу екологічних факторів на живі організми. Системне екологічне управління в межах організаційно-правового поля загальної системи управління. Головні ознаки системного управління. Технологія системного управління. Структурна схема типового процесу прийняття стратегічних рішень на підставі системного підходу з урахуванням навколишнього природного середовища. Етапи системного підходу до процесу прийняття стратегічних рішень. Вибір критеріїв оцінки відповідності результатів дій поставленим цілям з урахуванням вимог навколишнього середовища. Функції системного управління. Системна методологія, як найбільш впорядкована основа для управління складними сферами взаємопов'язаної діяльності та вирішення екологічних проблем. Суть інноваційного менеджменту. Особливості системного планування. Методологічна основа стратегічного планування. Системи екологічного управління. Збалансована діяльність підприємства. Екологічний паспорт про природоохоронну діяльність на підприємстві. Законодавчі основи системного екологічного управління в Україні. Основні положення з системного екологічного управління. Світові екологічні стандарти, норми і природоохоронні законодавства держав.

Тема 5-6. **Організаційна структура служб управління охороною навколишнього природного середовища.** Структура управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Державні органи виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції. Структура управління у галузі охорони навколишнього природного середовища. Система органів управління у сфері охорони довкілля. Органи загального державного управління. Функції та структура Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Головні напрями діяльності управління економіки. Управління регіональної політики і територіального розвитку: головні напрями діяльності. Здійснення комплексного методичного забезпечення еколого-експертної діяльності Управлінням державної екологічної експертизи. Головні напрями діяльності управління відходів і вторинних ресурсів, управління техногенно-екологічної безпеки, управління нормативно-технічної політики та енергозбереження, управління охорони атмосферного повітря, управління водних ресурсів і надр, управління біотичних і земельних ресурсів. Органи спеціального по ресурсного управління, місцевого самоврядування та громадське екологічне управління. Головні завдання у системі управління в природоохоронній діяльності: Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України, Державне агентство рибного господарства України, Державну комісію з питань стратегії економічного та соціального розвитку, Національна комісія сталого розвитку, Міжвідомча комісія з питань зміни клімату, Міжвідомча комісія з питань моніторингу довкілля, Координаційна рада з питань формування національної екологічної мережі, Національна координаційна рада з питань

транспорту, здоров'я та довкілля, Рада з екологічних проблем басейну Дніпра та якості питної води, Урядова комісія боротьби з ВІЛ/СНІДом, Координаційна рада з питань енергетичної політики, Координаційна рада з питань аграрної політики. Компетенція місцевого самоврядування. Громадські екологічні організації. Органи громадського управління у природоохоронній діяльності.

Тема 7. **Система спостережень за станом навколишнього природного середовища України.** Структура системи спостережень за станом навколишнього природного середовища України. Система спостережень за станом довкілля. Специфіка режимних спостережень за станом природних ресурсів, здійснюють міністерства та відомства України: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне космічне агентство України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство аграрної політики і продовольства України, Державне агентство лісових ресурсів України, Український гідрометеорологічний центр у складі МНС, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Державне агентство земельних ресурсів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Компетенція та структура міністерств і відомств у системі спостережень за станом навколишнього природного середовища України. Мережа екологічних спостережень: Держкомгідромет України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Державне агентство земельних ресурсів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державне космічне агентство України.

Тема 8. **Державна система екологічного управління.** Функції та ієрархія державної системи екологічного управління. Державне загальне управління. Державне спеціальне управління. Загальні функції державного управління: законодавче регулювання, прогнозування, планування, організація, координація, погодження, контроль і нагляд. Спеціальні функції державного екологічного управління: біовпорядження, ресурсовпорядження, розподіл і перерозподіл природних ресурсів, облік природних ресурсів, спеціалізований контроль, лімітування, нормування, експертиза, моніторинг, вирішення спорів, забезпечення відповідальності за екологічні правопорушення, інформування, екологічна освіта. Макроекологічне управління. Мікроекологічне управління. Рівні управління в природоохоронній діяльності.

Змістова атестація 2

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ В ПРИРОДООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 9. **Система місцевого екологічного управління.** Загальні положення. Стратегічні завдання місцевих органів влади. Мета місцевого екологічного управління. Екологічні аспекти і функції місцевого самоврядування. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Органи місцевого самоврядування. Екологічні компетенції сільських, селищних, міських рад. Екологічні компетенції виконавчих органів місцевого самоврядування. Власні (самоврядні) та делеговані функції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад виконують. Адміністративні системи місцевого екологічного управління. Адміністративні державні функції. Основні функції територіальних (обласних, міських) органів Державного управління захисту довкілля та природних ресурсів.

Тема 10. **Місцева екологічна політика та програми екологічного аудиту.** Місцева екологічна політика, програми. Аспекти місцевої екологічної політики. Цільові екологічні програми. Основні принципи місцевої екологічної політики. Європейський підхід до впровадження цільових екологічних програм. Місцевий порядок денний на XXI століття. Складові елементи МЕР. Місцеві програми екологічного аудиту. Визначення поняття екологічного аудиту. Основні принципи екологічного обліку і аудиту. Міжнародні стандарти ISO серії 14000. Мета екологічного аудиту. Головна мета місцевої програми комплексного екологічного аудиту (МПКЕА). Основні завдання МПКЕА.

Тема 11. **Система громадського екологічного управління.** Загальні положення. Участь громадськості у вирішенні екологічних проблем. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992). Орхуська конвенція. Форми участі громадськості. Неурядова (громадська) організація (НУО). Основні форми участі громадськості. Законодавчі засади громадського екологічного управління. Поняття «громадське управління в галузі охорони навколишнього природного середовища». Повноваження громадських об'єднань. Функції громадського екологічного управління. Спеціальні функції громадського екологічного управління (ГЕУ). Громадська екологічна експертиза. Громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища. Громадські інспектори охорони навколишнього природного середовища. Права громадян України. Екологічні права громадян. Обов'язки Громадян України. Система неурядових і громадських організацій. національну систему громадського екологічного управління. Роль громадських організацій у формуванні нового ставлення суспільства до природи. Громадські екологічні організації (ГЕО). Завдання професійних ГЕО. Засоби та механізми залучення громадськості до екологічної діяльності. Форми участі громадськості в природоохоронній діяльності.

Тема 12. **Системи спеціального екологічного управління і гармонізації.** Загальні положення. Сукупність (система) видів спеціального екологічного управління. Система басейнового управління. Принцип водогосподарського басейнового управління. Ключові елементи європейської еколого-водогосподарської політики. Керівні принципи Європейського протоколу «Вода і здоров'я», Конвенції про охорону і використання транскордонних водотоків і міжнародних озер. Міжнародні підходи до управління водами: принцип обережності; принцип запобігання, принцип справедливості, принцип плати за забруднення, принцип багатогранності цінності води, принцип збереження води, принцип прозорості, принцип участі громадськості, інтеграційний (екосистемний) принцип, принцип уразливості, принцип справедливого доступу до води, принцип взаємної відповідальності, принцип локалізації, принцип делегування повноважень. Система управління формуванням національної екологічної мережі. Система управління екологічною безпекою. Водний кодекс України. Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра. Концепція розвитку водного господарства України. Принципи системи басейнового управління. Впровадження системи басейнового управління. Закон України «Про загальнодержавну програму розвитку водного господарства». Органи управління басейнів. Система управління формуванням національної екологічної мережі. Національна екологічна мережа. Процес формування національної екологічної мережі. Структурні елементи екологічної мережі. Елементи національної екологічної мережі загальнодержавного значення. Елементи національної екологічної мережі місцевого значення. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки. Функції координаційної ради. Комплексні результати формування екологічної мережі. Система управління екологічною безпекою. Основні принципи управління екологічною безпекою в контексті збалансованого розвитку. Пріоритетні завдання державної політики в галузі екологічної безпеки. Міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління.

Тема 13. **Економічний механізм управління природоохоронною діяльністю.** Актуальність фінансових механізмів природоохоронної діяльності. Основні заходи для вирішення природоохоронних проблем. Основні елементи економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності. Складові елементи економічного механізму природоохоронної діяльності. Головна мета економічних механізмів природокористування та природоохоронної діяльності. Негативні риси існуючого механізму природокористування. Чинники недостатньо ефективної існуючої системи екологічних фондів. Інструменти економічного механізму управління природоохоронною діяльністю. Екологічна експертиза. Економічна оцінка природних ресурсів. Екологічні збитки. Економічні збитки. Можливий збиток. Фінансові механізми природоохоронної діяльності та управління природокористування. Методи кількісної оцінки економічного збитку.

Тема 14-15. *Головні напрями екологічної політики України в сучасних умовах.* Міжнародна екологічна політика України. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Законодавчі акти: «Про екологічний аудит», «Про екологічне страхування», «Про екологічну (природно-техногенну) безпеку», «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату». Прийнято закон «Про внесення змін до забезпечення екологічної безпеки». Головні завдання політики міжнародного співробітництва. Регіональна екологічна політика України. Концепція державної регіональної політики. Порядок денний на XXI століття, національні екологічні плани дій (НЕПД).

Тема 16-17. *Досвід розвинутих країн у сфері управління природоохоронною діяльністю.* Міжнародні принципи норми та концепції управління навколишнім природним середовищем Міжнародне управління навколишнім природним середовищем. Міжнародні акти, як джерела забезпечення ефективного управління навколишнім середовищем. Координуюча роль міжнародного управління в справі охорони навколишнього середовища. Перший екологічний план дій ЄС. Основні напрями діяльності екологічної політики. Вимоги екологічної політики. Інструменти екологічної політики. Програма Софійської конференції міністрів «Довкілля для Європи» (1995 р.). Конференція міністрів «Довкілля для Європи» (Люцерн, 1993 р.). Практика розвинених країн у сфері управління навколишнім природним середовищем та суспільний екологічний рух. Всесвітній фонд охорони природи (ВФОП). Міжнародна неурядова організації «Грінпіс».

6. Назва кафедри та викладацький склад, який буде забезпечувати викладання освітнього компонента.

Кафедра екології, природничих та математичних наук: доцент Мудрак Г.В.

7. Обсяги навчального навантаження та терміни викладання освітнього компонента.

На вивчення вибіркового освітнього компонента відводиться 120 години (4 кредитів ЄКТС), з яких: лекційних – 36 год., практичних – 18 год., самостійної роботи студентів – 66 год.

8. Основні інформаційні джерела до вивчення вибіркового освітнього компонента

Рекомендована література

Основна

1. Адаменко О., Міщенко Л. Екологічний аудит територій. Івано-Франківськ: Факел, 2000. 341 с
2. Адаменко О.М., Рудько Г.І., Консевич Л.М. Екологічне картування: Підручник. Івано-Франківськ: ІМЕ, 2003. 580 с.
3. Бабина Ю.В., Бобров А.Л. Основы экологического менеджмента: Учеб. пособ. М.: Диалог-МГУ, 2000. 160 с.
4. Бедрій Я.І. Основы екології та охорона навколишнього природного середовища. Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2002. 248 с.
5. Білявський Г.О. Основы екології: теорія і практикум. Навчальний посібник. К.: Лібра. 2006. 368 с.
6. Боголюбов В.М., Соломенко Л.І., Предместніков О.Г., Пилипенко Ю.В. Екологія з основами збалансованого природокористування: Навчально-методичний посібник. Херсон: Айлант, 2009. 216 с.
7. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів. За ред. О. І. Бондаря. Херсон : Грін Д.С., 2015. 228 с.
8. Борщук Є.М., Загорський В.С. Екологічні основи економіки: Навчальний посібник. Львів: "Інтелект-Захід", 2005. 312 с.
9. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики. Пер. з англ. К.: Основи, 2000. 243 с.
10. Бровдій В.М., Гаца О.О. Екологічні проблеми України (проблеми ноогеніки). Навч. посібник. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. 111 с.

11. Галушкіна Т.П. Економічні інструменти екологічного менеджмента (теорія і практика). НАН України. Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень. Одеса, 2000. 280 с.
12. Галушкіна Т.П., Харичков С.К. Екологічний менеджмент в Україні: реалії і перспективи. Одеса: ИПРЭИ НАНУ, 1998. 107 с.
13. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування: Підручник. К.: Кондор, 2010. 465 с.
14. Екологічна безпека Вінниччини [Монографія]. За заг. ред. Олександра Мудрака. Вінниця: ВАТ "Міська друкарня", 2008. 456 с.
15. Екологічна безпека та охорона навколишнього середовища: Підручник. За редакцією О.І. Бондаря, Г.І. Рудька. К.: Вид-во ПП "ЕКМО"; Х.: ТОВ "Укртехнологія", 2004. 423 с.
16. Екологічне управління: Підручник. В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. К.: Либідь, 2004. 432 с.
17. Екологічне управління: Підручник. В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. К.: Либідь, 2004. 432 с.
18. Екологічний менеджмент. За ред. В.А. Гайченка. К.: МАУП, 2006. 266 с.
19. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник. За заг. ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. К.: Знання, 2006. 366 с.
20. Еталони природи Вінниччини. О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак, В.М. Поліщук, С.Л. Кушнір, Ю.А. Єлісавенко, М.М. Ганчук, Т.В. Бриндак [Монографія]. За заг. ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ "Консоль", 2015. 540 с.
21. Екологічний менеджмент. А.С. Гринин, Н.А. Орехов, С.М. Шмидхейні. М., 2001. 203 с.
22. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент: Підручник. Рівне: НУВГП, 2004. 428 с.
23. Лебедевич С.І. Курс аудиту: Аудит, організація і методика аудиту. Екологічний аудит. Навчальний посібник. Львів: Ліга – Прес, 2007. 1050 с.
24. Максименко Н.В., Задніпровський В.В., Клименко О.М. Організація управління в екологічній діяльності: Підручник для студентів екологічних спеціальностей ВНЗ. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. 340 с.
25. Методи оцінки екологічних втрат: Монографія. За ред. д.е.н. Л.Г. Мельника та к.е.н. О.І. Карінцевої. Суми: ВДТ "Університетська книга", 2004. 288 с.
26. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Заповідна справа: навч. посіб. для студентів галузі знань 10 "Природничі науки" (схвалено до друку Вченою радою Державної наукової установи "Інститут модернізації змісту освіти" протокол №6 від 04.06.2020 р.). Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 640 с.
27. Мудрак О.В. Екологія. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Вінниця: ВАТ "Міська друкарня". 2011. 520 с.
28. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Екологічна політика як пріоритетна складова стратегії збалансованого розвитку Вінницької області: Навчально-методичний посібник. Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2017. 69 с.
29. Наукові основи сталого розвитку агроєкосистем України. У 2-х т. Том 1: Екологічна безпека агропромислового виробництва. Том 2: Науково-методичні основи збалансованого природокористування в агропромисловому виробництві. Монографія. За ред. О.І. Фурдичко. К.: ДІА, 2013. 704 с.
30. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник. За заг. ред. Л.Г. Мельника та М.К. Шапочки. Суми: ВДТ "Університетська книга", 2005. 759 с.
31. Патица В.П., Тараріко О.Г. Агроєкологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель. К.: Фітосоціоцентр, 2002. 296 с.
32. Програма дій "Порядок денний на 21 століття". Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на 21 століття". К.: Інтелсфера, 2000. 360 с.
33. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: [навч. посіб.] Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. Херсон: Грін Д.С., 2015. 264 с.

34. Рибак В.В. Науково-практичні основи екологічного менеджменту осушуваних земель Українського Полісся: [монографія]. За ред. Л.Ф. Кожушко, П.М. 2007. 133 с.
35. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. Львів: Новий Світ. 2000, 2003. 248 с
36. Серов Г.П. Экологический аудит. М.: Изд-во “Экзамен”, 2000. 767 с.
37. Стратегія сталого розвитку: Підручник. [Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мельник Л.Г., Прилипко В.А., Клименко Л.В.]. За ред. В.М. Боголюбова. Херсон: Олді-плюс, 2012. 446 с.
38. Шевчук В.Я. Екологічний аудит. Підручник. К.: Вища школа, 2000. 344 с.
39. Шмандій В.М., Солошич І.О. Управління природоохоронною діяльністю: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 296 с.
40. Mechanisms of stimulation of socio-economic development of regions in conditions of transformation. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. 330 p.

Додаткова

1. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. К.: Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів. 2003. 88 с
2. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика). Одесса, Институт проблем рынка и экономико- экологических исследований НАН Украины. 2000. 280 с.
3. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності. Під ред. В. Шевчука. К.: Геопринт, 2000. 411 с.
4. Екологічне управління: [підручник]. В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. К.: Либідь, 2004. 432 с.
5. Екологічний менеджмент та аудит рекреаційних територій (концептуальні засади та організаційний механізм): [монографія]. Під редакцією д.е.н. Т. П. Галушкіної. Одеса: Видавництво ТОВ «ІНВАЦ», 2006. 184 с.
6. Клименко М.О., Скрипчук П.М. Стандартизація і сертифікація в екології: Підручник. Рівне: УДУВГП, 2003. 202 с.
7. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2007. 432 с.
8. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. К.: МОНПСУ, 2017. 34 с.
9. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: Підруч. Суми: ВТД “Університетська книга”, 2002. 346 с.
10. Основи інтегрованого управління природокористуванням і розвитком інфраструктур: Монографія. В.А. Баженов, Т.В. Тимочко, Ю.М. Саталкін, П.П. Лізунов, Г.О. Білявський, І.Д. Лоєва. За ред. О.І. Бондаря. К.: Каравела; Піча Ю.В., 2010. 320 с.
11. Основи менеджменту в АПК. За ред. Й.С. Завадського. К.: Вища школа, 1995. 246 с.
12. Основи стійкого розвитку: [навч. посіб]. За заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. 654 с.
13. Оцінка екологічної безпеки осушуваних сільськогосподарських земель: [монографія]. П.М. Скрипчук, О.І. Бондар, В.В. Рибак та ін. Рівне: НУВГП, 2009. 334 с.
14. Песчанська І.М. Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами. Автореф. дис. ... кандидата екон. Наук. Держ. п-во “Голов. н.-д. та проект. ін-т землеустрою”. К., 2004. 20 с.
15. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Доступ з екрану
16. Рибак В.В., Радчук Л.В., Булакевич С.В. Геоінформаційні технології як інструмент екологічного менеджменту при проведенні екологічного аудиту сільськогосподарських територій. *Таврійський наук. вісник: Зб. наук. праць*. Херсон: Айлант, ХДАУ, 2006. Вип. 45. С. 52-58.
17. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. Львів: Новий Світ. – 2000, 2003. 248 с.
18. Скрипчук П.М. Нормативне забезпечення менеджменту якості довкілля. Методологія та практика менеджменту на порозі ХХІ століття: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти.

Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 45 річниці Полтавського університету споживчої кооперації. Полтава. 10-12 травня 2006 р. 2006. С. 14-15

19. Скрипчук П.М. Теоретико-методологічні основи формування екологічної стандартизації і сертифікації. Монографія. Рівне: НУВГП, 2011. 367 с.

20. Скрипчук П.М., Рибак В.В. Екологічний аудит як інструмент екологічного менеджменту при оцінці екологічних ризиків. Праці сьомої міжнародної наукової конференції: “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. Частина 1. Ред. кол. Ступін О. Б. та ін. Донецьк: ДонДУ, 2006. С. 297-299.

21. Сталій розвиток суспільства: навч. посібник. За ред. Садовенко А.П. Середи В.І., Масловської Л.Ц. К.: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2009. 240 с.

22. Штангрет В.П. Управління природоохоронною діяльністю. Курс лекцій. ХНУ, 2007.

Інформаційні ресурси

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki> – Вікіпедія
2. <http://www.kmu.gov.ua> – Кабінет Міністрів України
3. <http://www.menr.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України

4. <http://www.unep.org> – Програма ООН з навколишнього середовища.

5. <http://www.eco-forum.org> – Сайт Європейського екологічного форуму.

6. <http://www.greenpeace.org> – Сайт Грінпіс.

7. <http://www.ri.lviv.ua> – Сайт журналу “Зелена енергетика”.

8. <http://www.europa.eu.int.comm.dgs.environment.index.en> – Екопрограми ЄЕК

9. <http://www.unece.org.env.pp.mopl.htm> – Сайт ЄЕК.

10. <http://www.babies.kiev.ua> – Екологія дитинства.

11. <http://www.informeco.org> – Інформаційно-аналітичне агенство.

12. <http://www.waterandecology.org> – “Вода і екологія: проблеми і рішення”.

13. <http://www.ecolife.org> – Екологія і життя. Дискусійний екологічний клуб.

14. <http://www.forest.Report.org> – Екологія лісу.

15. <http://www.ecology21.info> – ЕКОЛОГІЯ – XXI СТОЛІТТЯ. Міжнародний науковий журнал.

16. <http://www.menr.gov.ua> – Екологічний аудит.

17. <http://www.eco.com.ua> – Інтер-Еко.

18. <http://www.ecochel.msk.org> – Міжнародний суспільний рух “Екологія Людини”.

19. <http://www.grida.no> – Global Resource Information Database.

20. <http://www.wmo.ch> – Global Atmosphere Watch.

21. <http://www.unece.org> – Конвенція про трансграничне забруднення повітря на великі відстані.

22. <http://www.ioc.unesco.org> – The Global Ocean Observing System (GOOS – Глобальна система спостережень за океаном при ЮНЕСКО).

23. <http://www.epa.gov> – EPA Water Office (Водна служба при Агенстві охорони навколишнього середовища США).

24. <http://www.cdc.noaa.gov> – Comprehensive Ocean-Atmosphere Data Set (GOADS) – Об’єднаний архів морських даних океану і атмосфери.

25. <http://www.extech.org> – Intergovernmental Oceanographic Commission (IOS – Міжурядова океанографічна комісія).

26. <http://dei.gov.ua> – Державна екологічна інспекція України.

27. <http://www.oceaninfo.org> – ФЦП “Світовий океан”, Програма “Створення єдиної системи інформації про обстановку у Світовому океані” (ЄСІСО).

28. <http://www.wwf.org> – Лісова програма WWF (World Wildlife Fund – Всесвітній фонд дикої природи).

29. <http://www.lesis.org> – ООО “ЛесИС” (Лісові Інформаційні Системи).

30. <http://www.munition.gov.org> – Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичування і застосування хімічної зброї.

31. <http://www.seu.org> – Союз “За хімічну безпеку”.
32. <http://bibliofond.org> – Бібліотека наукової та студентської інформації.
33. http://www.nas.gov.ua.svit.Article.Pages.10_4748_4.aspx – СБІТ.
34. http://www.msmb.org.ua.books.thematic_bibliography.272 - Екологічна безпека – основа національної безпеки.
35. <http://www.nbu.gov.ua.portal.natural.Ebtp.index.html> - Наукова періодика України.
36. <http://ua-referat.com> – Українські реферати.
37. <http://www.vin.gov.ua> – Офіційний сайт Управління розвитку територій та інфраструктури Вінницької ОДА.
38. <http://edem.vstu.vinnica.ua.monitoring> – Банк даних державної системи моніторингу поверхневих вод Вінницької області.
39. <http://vingudpss.gov.ua> – Офіційний сайт Головного управління Держпродспоживслужби у Вінницькій області.
40. <http://www.ecoethics.org> – Сайт Київського еколого-культурного центру.
41. <http://www.ecoleague.net> – Сайт Всеукраїнської екологічної ліги

Пошукові системи

- o Google (пошук на усіх мовах)
- o Мета (українськомовна пошукова система)
- o Яндекс (російськомовна пошукова система)
- o Аппорт (російськомовна пошукова система)
- o Netecolo – пошукова система, що підіймає на боротьбу за охорону навколишнього середовища
- o Wikio – пошукова система для пошуку новин
- o Like.com – система, яка створена для пошуку зображень
- o Sinogoo – пошукова система про Китай та його жителів
- o Blogdimension.com – нова система для пошуку блогів
- o Lumerias – ошукова система для пошуку відео файлів Justbooks, Pizza.net і QueryCat

Спеціалізовані системи пошуку

- o Adwords, Yahoo, Overture, Alltheweb, Altavista, Inktomi, Ask, Teoma, Fast, Aol, Hotbot, Lycos, Gigablast, Looksmart, MSN, Netscape

Фахові видання за спеціальністю 101 “Екологія” (категорія “Б”)

в яких розглядаються питання управління в природоохоронній діяльності:

1. Збалансоване природокористування
2. Агроекологічний журнал
3. Біоресурси і природокористування
4. Відновлювана енергетика
5. Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія
6. Геологія, географія, екологія
7. Гуманітарний екологічний журнал
8. Довкілля та здоров’я
9. Екологічна безпека
10. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування
11. Екологія/Ecology
12. Екологія підприємства
13. Екологічний вісник
14. Екологічні науки
15. Екологія довкілля та безпека життєдіяльності
16. Екологія і ноосферологія

17. Екологічні проблеми/Environmental Problems
18. Екологія і природокористування
19. Екологія та промисловість
20. Економіка природокористування
21. Енергетика: економіка, технології, екологія
22. Захист довкілля від антропогенного навантаження
23. Людина та довкілля. Проблеми неоекології
24. Прикладна екологія
25. Проблеми екології
26. Проблеми екології та медицини
27. Проблеми екології та охорони природи техногенного регіону
28. Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології
29. Проблеми охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.

Збірник наукових праць

30. Environmental Research, Engineering and Management

30. Ukrainian Journal of Ecology

9. Система оцінювання:

Поточний контроль: оцінювання виконання завдань на практичних заняттях, оцінювання контрольних робіт, виконання самостійної роботи.

Підсумковий контроль: залік у II семестрі.